INVESTIMI NË KAPITALIN NJERËZOR DHE ROLI I EDUKIMIT

Sonila Nikolla
Mediterranean University of Albania
sonila.nikolla@umsh.edu.al

ABSTRACT

Social capital is a set of trusted institutions and mutual formal and informal relationships between individuals in a community and various other subjects. It is a key resource for creating high levels of collective welfare and is a powerful factor in human development, social and economic. This value system if properly shared, strengthens the ethics of responsibility and represents a part of the identity of a country, if adjusted for the long term. The link between human capital, economic development and social welfare is now widely supported in economic theory and demonstrated in practice. Equally shared is the link between human capital formation and education. Investing in education generates at least three categories of effects: immediate effects on individual performance, innovative and competitive effects for business, and the effect of growth and prosperity for the community. If education has such a strong impact on the economic and social development, the quantity and quality of schooling has a central importance in national public policies. This paper aims at elaborating these opportunities regarding human capital quality in Albania.

Keywords: *Welfare, human capital, economic growth, education returns*

HYRJE

Në analizën e zhvillimit ekonomik në nivel kombëtar është rritur vëmendja për çështjet që lidhen me cilësinë e burimeve njerëzore, duke theksuar çështje

të tilla si niveli i arsimimit të popullsisë dhe i të punësuarve, marrëdhëniet mes kompanive, karakteristikat e infrastrukturës dhe kapacitetit inovativ. Një linjë e veçantë e hulumtimit është thelluar në mënyrë të veçantë në rolin e kapitalit njerëzor, duke vënë në dukje se edhe në nivele makroekonomike investimi në kapitalin njerëzor jep një kontribut të rëndësishëm për zhvillimin ekonomik. Procesi i akumulimit të kapitalit njerëzor është analizuar në disa mënyra, tradicionalisht ka favorizuar rolin e arsimimit, duke ngritur hipotezën që një popullatë dhe një forcë punëtore më e arsimuar sigurojnë rritjen e produktivitetit. Ekonomia globale është e mbushur me ndryshime të thella, që natyrisht, ndikojnë në ekonomitë kombëtare. Procesi i globalizimit, aplikimi i teknologjive të reja të komunikimit në treg, rritja e jetëgjatësisë në vendet perëndimore janë sfidat kryesore që ekonomitë perëndimore janë përballur. Kapitali njerëzor është një çështje kyçe në këtë fushë të ndryshimeve të mëdha. Në shoqërinë bashkëkohore, kapitali njerëzor është i lidhur direkt me rritjen e produktivitetit të punëtorëve dhe, rrjedhimisht, me zhvillimin e vendit. Investimi në kapitalin njerëzor dhe rritja e njohurive janë linjat e veprimit që duhet të ndiqen, sidomos në këtë periudhë të rënies ekonomike. Modelet e rritjes që theksojnë rëndësinë e kapitalit njerëzor janë të shumta, dhe gjithnjë e më shumë studiues nga fusha janë të bindur që, për disa vende, është e nevojshme për të rifilluar nga investimet në kapitalin njerëzor për të pasur një produktivitet të qëndrueshem që do të sillte dhe ne një rritje ekonomike. Në Shqiperi, për fat të keq, ka shumë që dyshojnë në ekzistencën e kushteve të favorshme për këtë lloj investimi. Në të vërtetë, studimet tregojnë se në vendin tonë ekziston një mjedis veçanërisht miqësor për investimin në kapitalin njerëzor, me të gjitha pasojat që kjo sjell në ekonomi.

Teoria e Kapitalit njerëzor dhe rritja ekonomike

Teoria tradicionale e rritjes ekonomike ishte e bazuar në mekanizmin e akumulimit të kapitalit fizik te makinerive dhe infrastrukturës. Ndërsa teoria e re e rritjes ekonomike e vë theksin në rëndësinë e shqyrtimit të njohurive dhe aftësive të forcave e punës, duke zhvendosur fokusin në akumulimin e kapitalit njerëzor. Ideja e teorive të reja është se një forcë punëtore më kompetente dhe e arsimuar ndikon ne rritjen e produktivitetit të punës dhe rrit aftësinë e ekonomisë për të zhvilluar teknologjitë më të përparuara. Nga një pikëpamje teorike, mënyra më e lehtë për të futur kapitalin njerëzor është që ta shtojmë atë në mënyrë eksplicite si një input të ri në funksionin e prodhimit agregat, që bën që niveli i të ardhurave të varet nga sasia e kapitalit fizik të përdorur, nga sasia

e punës dhe nga produktiviteti total i faktorëve, i cili varet dhe nga shkalla e progresit teknik.

Rritja e kapitalit njerëzor është një input i rëndësishëm jo vetëm në prodhimin e mallrave dhe shërbimeve, por gjithashtu dhe në aftesinë e një sistemi ekonomik për të krijuar dhe zhvilluar ide dhe teknologji të reja. Nga kjo nxjerrim dhe një justifikim të plotë për politikat e përqendruara në arsim si motori kryesor i rritjes ekonomike.

Kapitali njerëzor është produkt i një vendimi mbi investimin bazuar në faktin që duhet të hiqet dorë nga diçka sot për të marrë diçka me vlerë më të madhe nesër. Në terma të përgjithshme, mund ta përkufizojme kapitalin njerëzor si pasurinë e njohurive dhe aftësite teknike që zotërojnë individëd. Të gjithë, pra, kanë një bagazh njohurish, përvojash dhe aftësish të cilat përbëjnë kapitalin human. Ky kapital njerëzor jo vetëm që mund të përdoret në procesin e prodhimit, por gjithashtu ka një rol të rëndësishëm në përcaktimin e produktivitetit për punëtor. Në fakt, një stok në gjëndje më i madh i kapitalit njerëzor për individin, do të thotë më shumë aftësi dhe njohuri që sjellin më shumë mundësi për të kryer detyra të specializuara. Për më tepër, në qoftë se do të shihnim zhvillimin historik të kapitalit njerëzor, mund të dallojmë se ka pasur fillesa me stok relativisht të ulët, për detyra pak të specializuara, deri sa rritet gjithmonë e më shumë dhe për detyra më të specializuara.

Përveç kësaj, kapitali njerëzor përcakton jo vetëm rritje të rëndësishme në nivelin e produktivitetit të individit, por rezultate vijnë dhe nga produktiviteti global dhe nga rritja sociale që individët me stokun më të madh të kapitalit njerëzor sjellin për shoqërinë. Këto karakteristika të kapitalit njerëzor janë sigurisht më të rëndësishme, sepse ato kontribuojnë në rritjen e njohurive sociale, e cila është një lloj i dijes që kalon mes gjeneratave të ndryshme të shoqërisë dhe kontribuon në mënyrë të konsiderueshme në zhvillimin e saj. Në përgjithësi, aftësitë sociale janë të mira publike në dispozicion të komunitetit, dhe zbulimi i tyre varet nga kontributi i një individi apo i një grupi individësh, kryesisht nëpërmjet aktiviteteve të kërkimit dhe zhvillimit. Përveç kësaj, studimet e fundit kanë treguar se një stok më i madh i kapitalit njerëzor bën që individet të jenë më të vetëdijshëm dhe të kenë qëndrime dhe stil jetese më të shëndetshëm dhe gjithashtu kjo con drejt një tendence për të kryer më pak krime. Në përgjithësi, një stok më i madh i kapitalit njerezor ka ndikime të mëdha dhe në nivelin e besimit në komunitet. Ky aspekt, normalisht, ka pasoja të rëndësishme mbi produktivitetin, sepse mund të nxisë individët për të ndërmarrë strategji bashkëpunimi, duke maksimizuar përfitimet që të gjithë palët mund të nxjerrin nga kjo situatë.

Në nivel shtetëror, investimet në kapitalin njerëzor janë një variabël kyç, veçanërisht për të mbështetur rritjen afatgjatë. Disa vende ekonomikisht të zhvilluara e sigurojnë këtë rritje përmes avancimit të teknologjisë nëpërmjet aktivitetit të kerkimit dhe zhvillimit, duke investuar vazhdimisht në kapitalin njerëzor dhe, prandaj, kanë personel adekuat për të kryer punë me specializim të lartë dhe shumë të lartë. Kjo është arsyeja pse një vend, veçanërisht në qoftë se është ekonomikisht jo shumë i përparuar, kurrë nuk duhet të nënvlerësojnë investimet në kapitalin njerëzor. Pra, ideja se ishte e mjaftueshme për të kopjuar risitë teknologjike nga vendet e tjera për të rritur produktivitetin në afat të gjatë, gjeti limitin kur u mbyll hendekun mes vendit ndjekës vëndit dhe udhëheqës. Në fazën e parë të situatës së zhvillimit, investimet në kapitalin njerëzor nuk ishin të nevojshme, sepse mund të zbatoheshin në procesin e prodhimit teknologji te zbuluara në vende të tjera, por pasi mbyllej hendeku i teknologjisë, vendi duhej domosdoshmërisht të bëhej vetë një lider në kërkim dhe zhvillim. Vetem në këtë mënyrë vendi mund të vazhdojë rritjen e tij. Ky tranzicion na jep një preventiv të investimit adekuat në kapitalin njerëzor.

Investimi në kapitalin njerëzor është ende një zgjedhje e individit. Shteti ne fakt mund të inkurajojë këtë investim duke krijuar kushte të favorshme që të ndodhë. Megjithatë, vendimi për të investuar në kapitalin njerëzor mbetet gjithmonë një zgjedhje e individit, i cili adapton, në lidhje me zgjedhjen e lartpërmendur, të njëjtin lloj qëndrimi që ka ndaj çdo lloj investimi tjetër. Kjo është arsyeja pse ekonomistët kanë identifikuar një normë kthimi te investimit për të përcaktuar përparësitë dhe mangësitë e kësaj zgjedhje. Norma e kthimit, pra, lejon krahasimin e zgjedhjes së investimeve në kapitalin njerëzor me çdo zgjedhje tjetër në investimet alternative. Brenda kjo normë përfshin shumë variabla, të tilla si diferencat e pagave në mes atyre që bëjnë këtë investim dhe kush jo, kostot e drejtpërdrejta të periudhës së studimit, kostot oportune e periudhës së studimit më të zgjatur, mundësia e gjetjes së menjëherëshme të një pune. Kombinimi i këtyre variablave përcakton më me lehtësi këtë zgjedhje. Duke iu referuar Shqipërise, krahasuar me vëndet të tjera ekonomikisht më të zhvilluara, vëmë re se norma e kthimit të investimit në arsim është akoma i ulët.

"Teoria e kapitalit njerëzor pretendon se njohuritë dhe aftësitë e fituara përmes edukimit, rrisin aftësinë e individëve për të prodhuar të mira dhe shërbime, prandaj, kapitali njerëzor rrit produktivitetin e individëve dhe të komunitetit të cilit i takojnë." Kjo deklaratë është e rëndësishme sepse konfirmon se jo vetëm faktorët e kapitalit njerëzor dhe të punës janë vendimtare, por edhe cilësia dhe sasia e njohurive të secilit punëtor kane një ndikim te madh. Kjo është arsyeja

pse një vend duhet të mbështesë dhe të investojnë në përvetësimin e njohurive nga ana e individëve, për të përfituar në këtë mënyrë në produktivitet.

Në terma të përgjithshëm, atëherë, mund të përcaktojmë kapitalin njerëzor si pasurinë e njohurive dhe aftësive teknike që zotërojnë individët. Historikisht, kapitali njerëzor ndryshon sipas nevojave të tregut të punës dhe të procesit të prodhimit , duke kaluar nga forca fizike ne cilësitë intelektuale gjithnjë e më të specializuara, dhe së fundi në aftësitë më të përparuara kompjuterike.

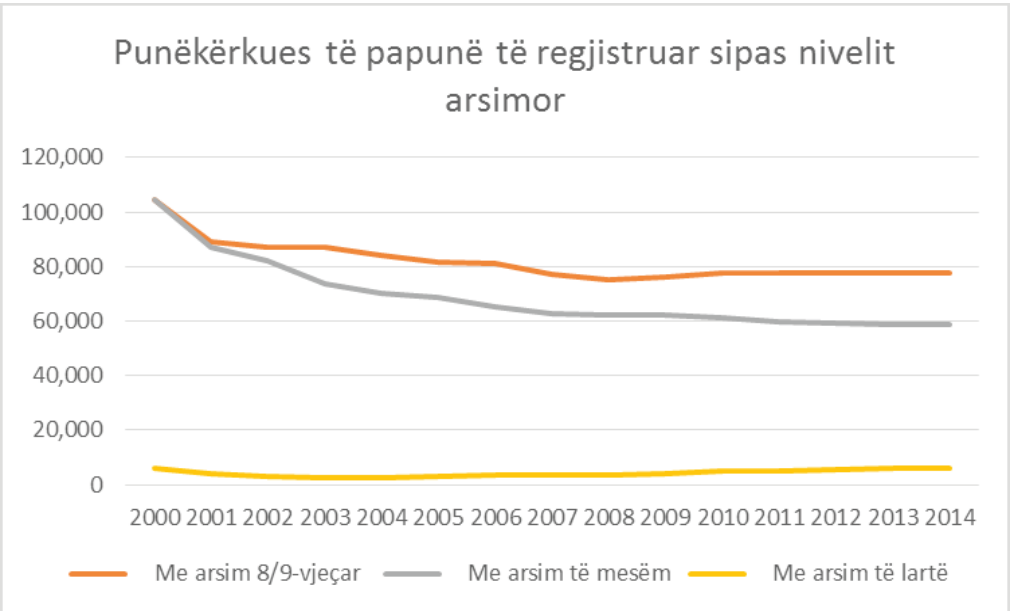
Kapitali njerëzor i kërkuar për një punëtor në shekullin XXI është i ndarë kryesisht në tri dimensione. I pari ka të bëjë me posedimin e aftësive gjuhësore elementare, me aftësinë për të kryer analiza sasiore, dhe më përgjithësisht, me aftësinë për të përpunuar informacionin dhe përdorimin e tij në zgjidhjen e problemeve apo për të mësuar më shume. Dimension i dytë ka të bëjë me aftësinë për të përdorur teknologjitë specifike apo për të kryer proceset e veçanta të prodhimit, dhe dimensioni i tretë i referohet njohurive shkencore.

Të mësuarit individual është burim ekskluziv i përmirësimit të njohurive, në kuptimin se njohuritë e një personi përjashtojnë posedimin e njohurive të njëjta nga të tjeret, vetëm nëse mbajtësi i këtyre dijeve nuk dëshiron ti bëjë të ditura ato. Kjo bëhet për dy arsye. Nga njëra anë njohuritë janë të kufizuara në hapësirë dhe kohë, dhe kjo nënkupton ekskluzivitetin e tyre. Ekskluziviteti i një të mire do të thotë se ekzistojnë kushte ekonomike dhe jo ekonomike që dikush mund të përjashtohet nga përdorimi i saj. Nga ana tjeter, ekskluziviteti i njohurive individuale vjen edhe për shkak të faktit se ka kushte teknike, të tilla si specializimi i lartë, të cilat veprojnë si një pengesë në hyrje dhe parandalojnë qasjen nga të gjithë. Ne jemi në një situatë ku ne kemi një faktor fiks, individin dhe aftësitë e tij, dhe këtij faktori i shtojmë doza në rritje të faktorit variabël, që janë njohuritë. Përmirësimi që mund të arrihet nga rritja e njohurive individuale ulet nën një prag të caktuar, sepse fushat e zbatimit të dijes mund të jenë të kufizuara.

Njohuritë sociale ose shoqërore janë njohuri të akumuluara në shoqëri dhe, prandaj, shpëtojnë nga kontrolli i individeve që i zotërojne ato. Ato janë njohuritë që rrjedhin nga zbulimet shkencore, përkatësisht nga ato inovacione që vijnë nga sfera e individit që i ka shpikur për ti bërë një trashëgimi të përbashkët, me të cilat jemi në kontakt përmes procesit të socializimit, dhe pikerisht për këtë nuk janë ekskluzive. Ndërsa njohurite që ka një inxhinier, ato që shërbejnë për profesionin e tij, janë njohuri që rrjedhin nga puna e inxhinierit, dhe në këtë mënyrë përjashtojnë të gjithe jo-inxhinierët. Të njëjtat njohuri përdoren në mënyrë të njëjtë nga një ekonomist.

Literatura ekonomike aktuale ka shfrytëzuar këtë dallim midis njohurive individuale dhe njohurive sociale për të shpjeguar rritjen ekonomike. Më veçanërisht, është parashikuar se aftësitë e individëve, kapitali i tyre njerëzor, mund të përdoren si në hulumtim dhe në aktivitetet e prodhimit. E para, edhe pse nuk ka efekte të menjëhershme produktive, do të zhvendosë kufijtë e dijes dhe të teknologjisë, me pasoja në produktivitetin e përgjithshëm të ekonomisë. Pikërisht ky avancim teknologjik është motori i rritjes ekonomike.

Njohuritë individuale dhe shoqërore janë të lidhura fort. Në veçanti, njohuritë individuale që përdoren në aktivitete të tilla si hulumtimi dhe zhvillimi kontribuojnë në formimin e dijes së shoqërise. Në këtë kuptim, secili prej nesh kontribuon në njohuritë sociale kur përdor njohuritë për të kontribuar në këto lloj aktivitetesh. Ndërsa rritja e njohurive individuale ndikon në rritjen e produktivitetit të një vendi, rritja e njohurive shoqërore kontribuon në rritjen e afatgjatë. Në fakt, në afate të gjata, në qoftë se produktiviteti i një vendi ka arritur në pikën e tij optimale, e vetmja mënyrë për të siguruar që ekonomia të jetë ende në rritje është të krijojë kushte të reja të përshtatshme për rritjen e produktivitetit. Këto kushte të reja vijnë si pasojë e zhvillimit teknologjik, i cili nga ana e tij është pasojë e dijes shoqërore. Kjo është arsyeja pse aftësitë sociale janë motor i rritjes ekonomike.

Për sa i përket punëkërkuesve të papunë të regjistruar sipas nivelit arsimor shohim që numri i punëkërkuesve me arsim të lartë ka nje tendence në rritje në tre vitet e fundit edhe pse në numër të vogël, ndërsa numri i punëkërkuesve me arsim 8/9 vjecar dhe me arsim te mesem është në zbritje.

Kapitali njerëzor në rritjen e një vendi, aspekte mikroekonomike dhe makroekonomike

Niveli i kapitalit njerëzor për një vënd është shumë i rëndësishëm për rritjen ekonomike të tij. Ka dy mënyra që kapitali njerëzor kontribuon në rritjen ekonomike. Së pari ndikon në mënyrë të drejtëpërdrejtë në produktivitetin e individit dhe, së dyti ndikon në mënyrë indirekte ne produktivitetin afatgjatë. Në fakt, rritja e stokut të kapitalit njerëzor në një vënd sjell gjithashtu rritjen e aktiviteteve të kërkim - zhvillimit të cilat janë vendimtare për rritjen ekonomike afatgjatë.

Mund të dallojmë se si rëndësia e kapitalit njerëzor ndikon në rritjen ekonomike te një vendi. Sa më shumë ekonomia është afër pikës optimale të kufirit teknologjik, më shumë ajo ka nevojë për të investuar në kapitalin njerëzor për të lëvizur në nivelin e kufirit dhe për të ruajtur rritje të qëndrueshme për një afat të gjatë.

Hulumtimet në këtë fushë studiojnë lidhjen midis arsimit dhe produktivitetit përmes të dhënave mbi nivelet e pagave. Qasja standarde është për të shpjeguar dallimet në nivelet e pagave të individëve duke përfshirë nivelin e arsimit të arritur, moshën dhe shumë karakteristika të tjera të individëve. Është e padiskutueshme se nivelet e pagave janë të lidhura pozitivisht me vitet e arsimimit. Për më tepër, lidhja ndërmjet arsimimit dhe pagave individuale bëhet më e fortë në kohë të ndryshimeve të shpejta teknologjike, si në vitet e fundit. Ekuacionet e regresionit gjithashtu lejojnë vlerësimin e normës së kthimit të investimeve private në arsim. Kjo ndryshon në varësi të periudhës dhe të vendit. Kthimi vlerësuar nga investimi në kapitalin njerëzor për mesataren e BE-së është 6,5%. Tregu i punës, megjithatë, është larg nga të qenit një treg konkurrues i përkryer dhe struktura e pagave është e ngjeshur mes aftësive të ndryshme.

Një aspekt i rëndësishëm ka të bëjë me efektet sociale të gjeneruara nga investimi në kapitalin njerëzor individual. Në përgjithësi, një rritje në kapitalin njerëzor në total ka funksion nxites për investime individuale në kapitalin njerëzor, sjell një rënie të pabarazisë së të ardhurave, ul nivelin e krimit, përmirëson gjëndjen shëndetësore, rrit kohezionin social dhe gjithashtu rrit normën e demokratizimit, duke i bërë qytetarët më të vetëdijshëm dhe aktiv.

Këto eksternalitetet pozitive sjellin një ndryshim mes normës individuale të kthimit te investimit dhe normës shoqërore të kthimit të investimeve në kapitalin njerëzor. Norma shoqërore e kthimit duhet të marrë parasysh të gjitha kostot sociale, dhe jo vetëm ato individuale, dhe të gjitha përfitimet sociale, jo vetëm ato individuale, të investimit në kapitalin njerëzor. Për fat të keq, përfitimet sociale të mësipërme janë shumë të vështira për t'u matur, edhe pse është e arsyeshme të supozojmë se norma shoqerore e kthimit është më e lartë sesa ajo individuale. Në përfundim, studimet mikroekonomike tregojnë se norma e kthimit mbi kapitalin njerëzor duket mjaft e lartë në krahasim me investimet alternative, nga dy pikëpamje si nga ana individuale si nga ajo shoqerore.

Ndërsa të dhënat mikroekonomike për individët lejojnë të llogaritet norma e kthimit të investimeve në kapitalin njerëzor dhe gjithashtu lejojne analizen e lidhjes se kapitalit njerëzor me produktivitetin dhe pagat, analiza e të dhënave makroekonomike nxjerr në pah dhe përcakton rolin e kapitalit njerëzor në rritjen agregate ekonomike. Në vitet e fundit, në sajë të teorive të reja të rritjes, kalitali njerezor ka qenë një nga pikat qëndrore të analizës empirike. Ne mund të dallojmë dy tendenca: kontabilitetin e rritjes dhe regresionet e rritjes.

Kontabiliteti i rritjes ndan rritjen e të ardhurave në një pjesë që mund të shpjegohet me rritjen e inputeve dhe një pjese tjetër që lidhet me variacione në efikasitetin dhe progresin teknik. Duke shpjeguar rritjen e të ardhurave, ndryshimet tek faktorët zënë peshë sipas produktit të tyre marxhinal. Ky parim mund të shtrihet në çdo numër të inputeve, të cilet, kur të dhënat janë në dispozicion, mund të ndahen më tej (për shembull forca e punës mund të ndahet në kategori të ndryshme të punëtorëve për të matur ndikimin në rritjen e kategorive individuale).

Shumë më e gjerë dhe me ndikim është literatura e regresioneve te rritjes. Fillimisht puna është e lidhur ngushtë me emrin e ekonomistit të njohur Robert Barro i Universitetit të Harvardit, i cili arriti në përfundimin se: 1) rritja është pozitivisht e lidhur me nivelin fillestar të viteve të shkollimit nga shkolla e mesme ose më të lartë tek meshkujt, ndërsa shkolla fillore nuk ka efekt në rritje. Kjo sugjeron një rol të rëndësishëm në përhapjen e teknologjive të reja. 2) Rritja nuk është e lidhur me nivelin e arsimimit tek gratë. Kjo sugjeron përdorimin joefikas të kapacitetit të grave nga tregu i punës në shumë vende, nëpërmjet një pjesëmarrje të ulët të grave për të punuar. 3) Të dhënat për rezultatet e testeve të nxënësve, të standardizuara dhe ndërkombëtarisht të krahasueshme, janë përdorur për të matur cilësinë e arsimit në vende të ndryshme. Rezultatet në lëndët shkencore kanë një lidhje veçanërisht të fortë dhe pozitive me rritjen. Përveç kësaj, numri mesatar i

viteve të shkollimit (që mat sasinë e kapitalit njerëzor) mbetet i rëndësishëm dhe i lidhur pozitivisht me rritjen edhe kur rezultatet e testeve në lëndët shkencore (që masin cilësinë e kapitalit njerëzor) janë futur në regres.

Me pas vëmë re se, në qoftë se ka një lidhje midis kapitalit njerëzor dhe produktivitetit, ne duhet të presim edhe një lidhje pozitive mes normës së rritjes së të ardhurave për frymë dhe ndryshimit te arritur në nivelin mesatar të arsimimit. Nga sa më sipër duke pare se investimi në kapitalin njerëzor ka një normë kthimi të lartë, të krahasueshme me investimeve alternative në dispozicion të individëve, ne mund të konkludojmë se masat për të rritur sasinë dhe cilësinë e kapitalit njerëzor duhet të jenë një pjesë e rëndësishme e një politike të orientuar drejt rritjes.

Për vendet më pak të zhvilluara shpesh investimi në arsim është parë si zgjidhja për rritjen dhe për këtë arsye shpesh eshte ne bazën e masave të rekomanduara nga organizata të tilla si Banka Botërore. Asnjë vend nuk është bërë ndonjëherë i pasur me një popullsi krejtësisht analfabete ose pa aftesi teknike. Në të njëjtën kohë në shumë vende eshte përmirësuar në masë të madhe qasja në arsimin fillor, pa të cilin mendohet se nuk do te kishte rritje ekonomike, dhe nuk kane munguar stimujt e sakte për të shfrytëzuar kapitalin e njerëzor, në mënyrë që arsimi të kthehet në investim në të ardhmen e individëve. Për të bërë të mundur këtë, nevojiten politika të tjera plotësuese për arsimit.

Kapitali njerëzor në Shqiperi

Vlera e kapitalit njerëzor vihet ne dukje nga kushtet e kerkeses dhe të ofertës. Për këtë lind nevoja e nje analize te kushteve te kërkesës dhe te ofertës së kapitalit njerëzor në Shqiperi. Oferta e kapitalit njerëzor ka të bëjë me paketen me të cilen individët paraqiten në tregun e punës. Do te shohim se si paraqitet situata ne Shqiperi ne lidhje me stokun e kapitalit njerezor. Duke analizuar kërkesën për punë shohim se kërkesa për punë ndikon në masë të madhe furnizimin e punës dhe, për pasojë, kërkesa për kapitalin njerëzor ndikon fuqimisht ofertën. Kërkesa për punë është përcaktuar kryesisht nga sektori publik dhe sektorit privat, me bizneset e vogla. Në sektorin privat shohim se si struktura e prodhimit të biznesit të vogël nuk është e interesuar për aktivitetet e kërkimit dhe zhvillimit, si këto aktivitete kanë kosto të konsiderueshme dhe do të peshojnë shumë në pasqyrat financiare të këtë lloj të biznesit. Përveç kësaj, ky punëdhënës preferon punësimin e punëtorëve me kualifikim më të ulët, ose punëtorë pa pagesë të familjes, dhe gjithashtu kufizon mjaft trajnimin e tyre në vendin e punës. Kombinimi i këtyre dy elementëve do të thotë se, në përgjithësi, bizneset e vogla preferojnë të punësojnë

punëtorë më pak të aftë për detyra më pak të specializuara dhe më të përsëritura.

Në përfundim, situata e përshkruar mund të çojë në konsideratë se kemi te bejme me një rreth vicioz; një normë e ulët e kthimit të investimit në arsimi con në dekurajimin e investimit në kapitalin njerëzor dhe pengojnë arritjen e stokut të kapitalit njerëzor që gjëndet në vendet e përparuara; një mungesë e kapitalit njerëzor nuk është e favorshme për aftësinë e ekonomisë për të rinovuar dhe adoptuar teknologjitë që, në sajë të kontributit të kapitalit njerëzor, bëjnë të mundur rritjen e kërkesës dhe të produktivitetit. Në fakt, nga njëra anë, normat e ulta të kthimit në arsim, për shkak të diferencave të ulëta të pagave dhe kushteve të tjera në tregun e punës, veçanërisht për shkak të kërkesës për punë dhe kapitalit njerëzor, dekurajojnë individët për të investuar në kapitalin e tyre njerëzor. Si rrjedhim oferta e kapitalit njerëzor është e ulët. Nga ana tjetër, ky fakt nuk lejon zhvillimin e inovacionit teknologjik dhe për këtë arsye kemi dhe nje zhvlerësim te kapitalit njerëzor.

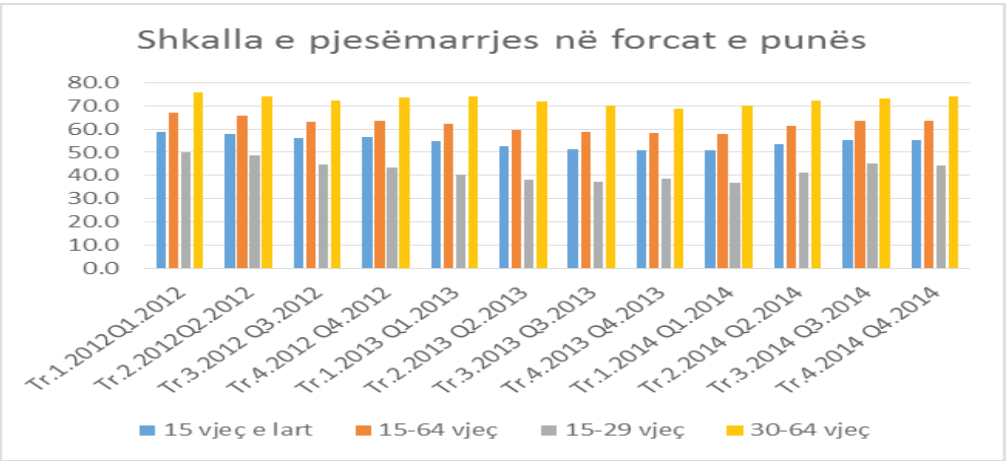
Gjatë tremujorit të katërt të vitit 2014, sipas Anketës së Forcave të Punës, numri i të punësuarve të moshës 15-64 vjeç është 1.039.336 persona. Numri i personave të papunë të moshës 15-64 vjeç është 227.407 persona.

Gjatë tremujorit të katërt të vitit 2014 në Shqipëri, për popullsinë e moshës 15-64 vjeç shkalla e papunësisë është 18,0 %, qe do te thote qe krahasuar me tremujorin e katert te vitit 2013 numri i personave të papunë është rritur me 30.459. Për të rinjtë e moshës 15-29 vjeç shkalla e papunësisë është 33,9 %. Ndersa shkalla e punësimit për popullsinë e moshës 15-64 vjeç është 52,1 % dhe kjo krahasuar me tremujorin e katert te vitit 2013 është rritur me 82.629 persona. Nga keto te dhena shohim qe 63,6 % e popullsisë 15-64 vjeç është aktive në tregun e punës, pra e punësuar ose në kërkim aktiv të një pune, qe krahasuar me nje vit me pare numri i personave në moshë 15-64 vjeç jashtë tregut të punës ka rënë me 105.113. Shkalla e punësimit për meshkujt është 13,8 pikë përqindje më e lartë sesa për femrat dhe krahasuar me tremujorin e katërt të vitit 2013 për popullsinë 15-64 vjeç shkalla e papunësisë për femrat është rritur me 1,5 pikë përqindje, ndërsa për meshkujt ka rënë me 0,5 pikë përqindje.

Duke krahasuar te dhenat per tremujorin e katert te vitit 2014 me te dhenat e tremujorit te tretë të vitit 2014 për popullsinë 15-64 vjeç shohim qe numri i të punësuarve është ulur me 3.722, ndersa numri i personave të papunë është rritur me 7.821. Numri i personave në moshë 15-64 vjeç jashtë tregut të punës ka rënë me 3.903 dhe shkalla e papunësisë ka rënë me 0, 2 pikë përqindje për meshkujt dhe është rritur me 1,6 pikë përqindje për femrat.

Shkalla e pjesmarrjes në forcat e punës

Mosha	Tr.1.2013 Q1.2013	Tr.2.2013 Q2.2013	Tr.3.2013 Q3.2013	Tr.4.2013 Q4.2013	Tr.1.2014 Q1.2014	Tr.2.2014 Q2.2014	Tr.3.2014 Q3.2014	Tr.4.2014 Q4.2014	Age
15 vjeç e lart	**54.9**	**52.5**	**51.5**	**50.9**	**50.8**	**53.6**	**55.2**	**55.3**	**15 years and above**
15-64 vjeç	**62.0**	**59.7**	**58.6**	**58.1**	**57.9**	**61.3**	**63.4**	**63.6**	**15-64 years**
15-29 vjeç	**40.3**	**38.3**	**37.5**	**38.8**	**36.9**	**41.4**	**45.1**	**44.2**	***15-29 years***
30-64 vjeç	**73.8**	**71.7**	**70.2**	**68.9**	**69.9**	**72.1**	**73.2**	**74.0**	**30-64 years**

Per sa i perket shkalles se punësimit sipas statusit në punësim dhe nivelit arsimor shohim qe shkalla e punësimit per grup-moshen 15-64 vjeç është më e lartë për të punësuarit me arsim profesional (65,5 %), pasuar nga ata me arsim të lartë (64,9 %). Të dhënat tregojnë se përqindja e të punësuarve me pagë është më e lartë për personat me arsim të lartë dhe e kundërta vërehet tek të punësuarit me arsim 8/9 vjeçar ku mbizotërojnë punëtorët pa pagesë të familjes.

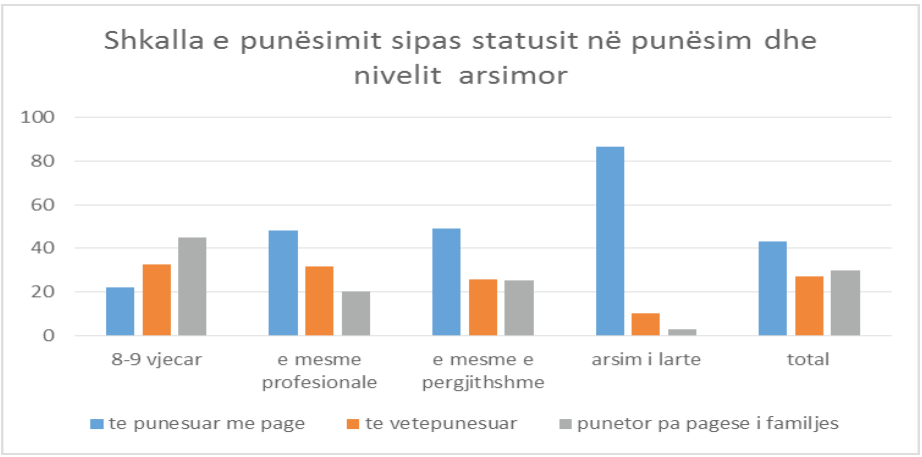
Po të analizojmë të punësuarit me arsim të mesëm, shkalla e punësimit është më e lartë për personat me arsim të mesëm profesional (65,5%) krahasuar me personat që kanë kryer shkollën e mesme të përgjithshme (45,5 %).

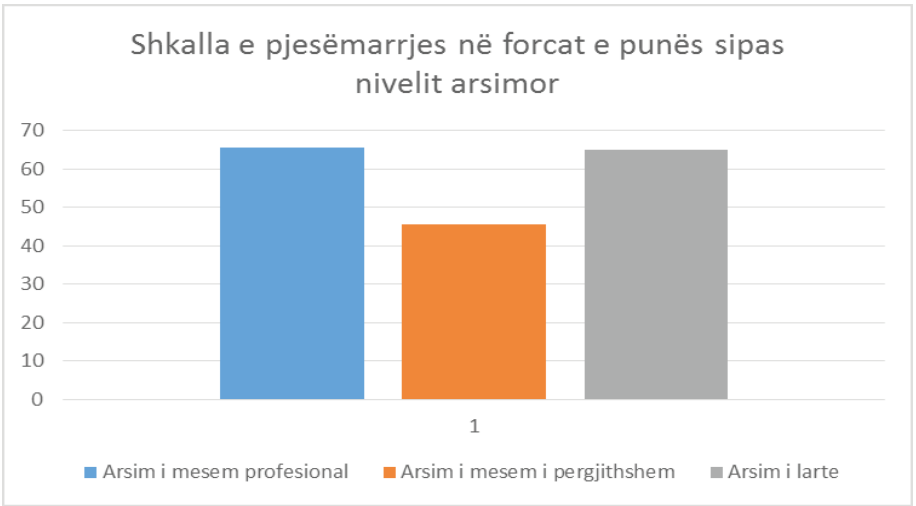
Një në pesë të punësuar të grup-moshës 15-64 vjeç me arsim 8/9 vjeçar janë të punësuar me pagë, afro gjysma janë punëtorë pa pagesë të familjes, dhe një e treta e tyre janë të vetë-punësuar. Pesha që zënë të punësuarit me pagë rritet me rritjen e nivelit arsimor. Nga të punësuarit me arsim të lartë 86,7 % janë

të punësuar me pagë dhe vetëm 3 % janë të punësuar si punëtorë pa pagesë të familjes. Tek të punësuarit me arsim të mesëm profesional dhe me arsim të mesëm të përgjithshëm përqindjet që zënë të punësuarit me pagë janë përkatësisht 48,2% dhe 49 %.

Tab. 1 Shkalla e punësimit sipas statusit në punësim dhe nivelit arsimor per tremujorin e katert 14

	8-9 vjecar	e mesme profesionale	e mesme e pergjithshme	arsim i larte	total
te punesuar me page	22	48.2	49	86.7	43.3
te vetepunesuar	32.8	31.7	25.9	10.3	26.9
punetor pa pagese i familjes	45.1	20.1	25.1	3	29.8

KONKLUZIONET

Nëse do të formulonim pyetjen e mëposhtme: "Në Shqiperi a duhet të investojmë në kapitalin njerëzor?", sipas materialit të analizuar në këtë tezë, përgjigja është pozitive. Në Shqiperi kushtet janë të favorshme për te investuar në kapitalin njerëzor, si në anën e kërkesës dhe të ofertës, edhe pse akoma kemi një përdorim të pamjaftueshëm të kërkesës dhe të ofertës. Pasi bëmë një analizë teorike të kapitalit njerëzor dhe investimit në kapitalin njerëzor dhe pasi specifikuam se çfarë është në bazë të llogaritjes së investimeve individuale, ne kemi parë, se sa i rëndësishëm është ky investim në të dy rastet si për individin ashtu si në nivel agregat, dhe gjithashtu rëndësinë e këtij lloj investimi për shtetin.

Studimet mikroekonomike tregojnë se norma e kthimit mbi kapitalin njerëzor duket mjaft e lartë në krahasim me investimet alternative, nga dy pikëpamje si nga ana individuale si nga ajo shoqerore. Duke parë se investimi në kapitalin njerëzor ka një normë kthimi të lartë, të krahasueshme me investimeve alternative në dispozicion të individëve, ne mund të konkludojmë se masat për të rritur sasinë dhe cilësinë e kapitalit njerëzor duhet të jenë një pjesë e rëndësishme e një politike të orientuar drejt rritjes, dhe nuk duhet te mungojne stimujt e sakte për të shfrytëzuar kapitalin e njerëzor, në mënyrë që arsimi të kthehet në investim në të ardhmen e individëve. Për të bërë të mundur këtë, nevojiten politika të tjera plotësuese për arsimit.

BIBLIOGRAFIA:

INSTAT - Rezultate të Anketës së Forcave të Punës, T4 - 2014

Blanchard, A., Giavazzi, O., & Amighini, F. (2011). Macroeconomia: una prospettiva europea. Il Mulino: Bologna.

Cipollone, P., & Sestito, P. (2010). Il capitale umano, Il Mulino: Bologna.

De La Fuente A., Ciccone A. (2003), Human Capital in a global and Knowledge based Economy, European Commission, Luxenbourg

De La Fuente A., Domenech R. (2006), Human Capital in Growth Regressions : how Much Difference does Data Quality Make?, in: Journal of the European Economic Association, n. 1